

Марија С. Недељковић
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Центар за проучавање језика и књижевности

УДК 821.163.41.09-93 Павлов М.
DOI 10.46793/Uzdanica19.2.333N
Примљен: 1. октобар 2022.
Прихваћен: 11. новембар 2022.

МАЈСТОРИЈЕ ПЕСНИЧКОГ МУЗИЦИРАЊА¹

(Милутин Ж. Павлов, *Мајстори њавих виолина*, Нови Сад, Међународни центар књижевности за децу „Змајеве дечје игре”, 2017, 301 стр.)

„Отишли су моји другари, запутили се из кабаретских књига уврнутог живота, ка звезданом праху, а ја се, ево, над њиховим штампаним рукописима сналазим већ некако како знам и умам, и у ватри њиховог сна ишчитавам речи за нотне свеске плавих виолина.” (59)

Помало сентиментална, лична исповест Милутина Ж. Павлова, а више омаж пријатељима, колегама, а пре свега књижевно проучавање дечјих писаца, књига *Мајстори њавих виолина* се може сврстати у савремену књижевну литературу из које мајсторије приповедања за децу исијавају у свом правом светлу. Како и сам вешт у описивању поетских црта оних чије потезе тумачи, аутор дочарава поетске црте којима се приближавају деци и стављају у ред њихових омиљених аутора. Добро познајући опус оних о којима пише, али и као умешан у књижевној критици, ову збирку есеја Павлов даје као творевину науци о књижевности за децу, као дар који сједињује песнике и писце различитих књижевних епоха, тематски сличних, али поетски другачијих стваралаца. Описујући стваралаштво новосадских *књижевних мускејара*, како их од милоште зове, Павлов даје увид у значајну књижевну заоставштину која остаје да траје и да се преноси потоњим генерацијама.

¹ Приказ је настао као део истраживачког рада који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Уговор о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2022. години број 451-03-68/2022-14/200198).

Књига *Мајстори њлавих виолина* се састоји од 17 поглавља. То су: „Поетика родитељских заврзлама и урнебеса дечје маштарије” (5–20); „Детињство у прозним авантурама Радета Обреновића” (21–36); „Цврчак и кабаре” (37–51); „Шолетова *Весела корњача*” (53–60); „Румене јабуке Ласла Блашковића” (61–91); „Песничко завештање Пере Зупца” (93–119); „Опсене које трају” (121–173); „Свет је мали у тесном цепу Анђелка Ердељанина” (175–193); „Мали атлас кратких прича Оливере Шијачки” (195–202); „Распоред ствари и појава у временском песку лексикона Душка Трифуновића” (203–224); „Мирослав Антић као трен фатаморгане између сада и овде” (225–252); „Орахова љуска као сигурна лађа флоте адмирала Попа Д. Ђурђевића” (253–281); „Без околишења и фразеолошких измаглица / Часлав Ђорђевић” (283–285); „Био-библиографије писаца заступљених у књизи” (287–291); „Именски регистар” (293–296); „Фрагменти о настанку ове књиге” (297–298) и „Белешка о писцу” (299–300). Аутор обједињује књижевно стваралаштво девет писаца и песника који су животом, делом или образовањем били, или су и сада, везани за Нови Сад: Мирослав Антић, Ласло Блашковић, Поп Д. Ђурђевић, Анђелко Ердељанин, Перо Зубац, Павле Јанковић Шоле, Мирослав Настасијевић, Раде Обреновић, Душко Трифуновић и Оливера Шијачки.

Као неко ко са књижевне и књижевно-критичарске стране добро познаје дечју књижевност, али и све оно о чему пише, Павлов нам даје увид у стваралаштво новосадских песника и писаца. Кроз *Мајсторе њлавих виолина* провлачи се нит која све ауторе, у књизи споменуте, на неки начин повезује. Та нит би могла бити управо брига према детету и обитавање у свету детињства, које се, стицајем свакојаким немилих околности, у великој мери изменило. За ауторе, дете не сме бити занемарено, ни на који начин, не сме се за њега писати брзо и брзоплето, већ свака реч, сваки стих морају бити брижљиво одабрани и створени. А најважније је да буду покретачи за развој маште и сањарења.

Како их је и приватно познавао, а не само кроз стваралаштво, Павлов на један сентименталан, али крајње професионалан начин, читаоце упознаје са стваралаштвом својих суграђана. Сваком аутору посвећује подједнаку пажњу трудећи се да ништа не изостави и не занемари. Некако брижљиво, из свог, али и из угла других, презентује књижевни рад свих аутора. Открива нам њихове главне теме, механизме стварања приповедних и песничких нити, као и начине на које привлаче пажњу читалачке публике и постају омиљени и неизоставни део детињства.

Свако поглавље у књизи *Мајстори њлавих виолина* посвећује по једном аутору. Давао им је симболичне наслове, а свако поглавље је прегледно структурирао, одвојивши га новим поднасловом. Управо оваква структура доприноси читљивости књиге.

Павлов најпре говори о Радету Обреновићу. Његово стваралаштво дели у два поглавља: поезија и проза. У првом поглављу, „Поетика родитељ-

ских заврзлама и урнебеса дечје маштарије”, Павлов преноси одломке есеја емитованог на таласима Радио Новог Сада, у емисији *Међу јавом и мед сном*, 5. септембра 1991. године. За Радетову поезију каже да је „поезија усамљености детета”, а он творац „родитеља на навијање”. Како ствара за децу, тачније о деци, Обреновић се супротставља родитељском апсолутизму. Песничке не-санице Радета Обреновића, по Павловљевим речима, граде се одговарањем на глупе штосеве и блефирања, супротстављањем свеколиким блеф-цакама и зевзечењу, учаванњем фолирања. Обреновић је дрско, без задршке, без кајања, прекинуо укрштене и паралелне риме, одбацио кликтавост и отпочео стварање са чиграстом вртњом речи, као у песми „Како се препиремо”. Песник се опире родитељским механичким радњама, алудирајући на то да се деца морају посветити више него што то чине. Како су Змају песме биле деца, тако су Радету Обреновићу стихови аутопортрет.

Детињство је главна тема и у прозним остварењима Радета Обреновића. Тако стоји и у наслову поглавља – „Детињство у прозним авантурама Радета Обреновића”. Бројна бајковита остварења остала су незабележена, али и остварена књигом *Последње лејто дејиньсїва*. Његово прозно стваралаштво обележила је и трилогија – *Ми смо смешна йородица*, *Тайна викенд и мама викендица* и *Родителји на навијање*. Аутор нам сугерише да „родитељи на навијање” бивају неизоставни део његовог поимања детињства. Делима таквих родитеља би једино деца имала право да управљају. Посебан догађај у породици је „пражњење мамине ташне”, једном годишње. У њој су скупљане свакакве ситнице за децу, која „не верују у лепоту сивог бетона, зато и разумеју ’гране које плачу””. Нова детињства су другачија од старих – у њима влада досада, што се у старим није могло десити. Свет је постао пун глударења и равнодушности. Али, без обзира на све то, „деца су родитељима продужено детињство”. Сваки од Обреновићевих избора имао је свој пуни ефекат, није изоставио ни боје, ни мирисе, уносећи динамику у исписане реченице. Његови ликови остају урезани у памћење читалаца и кад корице његових књига склопе.

„Све што би умом и руком дотицао, чинио би лепим и једноставно говорљивим” (59) – једноставном, али тако снажном реченицом описује Павлов Павла Јанковића Шолета. Поглавље о њему носи наслов „Цврчак и кабаре”. „Његове смехоловке су једноставне, здраве и пуне светла, шире се спонтано као фина голицала смеха, дечјег смеха над вештачким осмехом трагикомике одрасле надмености. Павле Јанковић Шоле са децом учавача и са децом суочавача” (51). Његова посебна вредност огледа се у спремности да се запита над свим што чини живот јер, како тврди, „ко не уме да пита, ко зазире од питања, зазире и од самога живота”. Његова поезија је пуна питања, песник не прави митове, нити их разграђује, а најмање их руши. Након цврчка и кабареа, Павлов долази до Шолетове веселе корњаче, како носи наслов другог поглавља. Са једноставношћу Шоле је стварао и остваривао

посебно своју стваралачку авантуру. И кабаретске чаролије, које нису бирале ни време ни место, гледајући се радо на улици, у хладној зимској ноћи, биле су намењене деци.

„Дечак на змају од хартије” за Павлова је Ласло Блашковић. Писац који је увек будан, који ни ноћу не престаје да послушкује питања која деца постављају поспаним родитељима, и чија „басноскитија у стиху има слично-сти са Дизнијевим цртежом, али са надмудривањем без поседничког насиља” (62). Блашковић мисли да је важно да човек уме и да плаче и да се смеје, док може, и ако уме. У том кључу проналази прочишћење и обнављање духа, како свог, тако и оних за које ствара. За његову *Врџешку* Павлов каже: „*Врџешка* је у целини весело заобљена, румена, духовито прекорна, глатко стихована, певљива, укрштена фином римом, луцидна с премисом фантастике; вртоглава, инатно вицкаста, туфнасто шарена у заокрету, уснуло блесава, чаробна играчка пуна слова, сва у озону вокала без сурових и сирових грицкалица, лешника и крцкавих ораха, искрена [...]” (67). Специфичним његово приповедање чини то што од сваке ствари у кући, од оне најобичније, он направи тродимензионално чудо, са функцијом над функцијом. У активирању маште настаје вратоломија песме. У тренутку кад се срче супа, Ласлове кашике су чаробне лађе. Поређење са његовом душом, а и маштом, показује да је омиљен писац међу децом. То потврђује и чињеница да је Душко Радовић писао о њему овако: „Песник је урадио оно што уме и што је његова дужност: ставио је у стихове нешто што други нису умели тако лепо и једноставно поетски дефинисати” (71).

Како се несташни дечак игра стакленцима, тако се Пера Зубац игра речима. И он је своје, заслужно, место нашао у овој књизи есеја о новосадским писцима и песницима за децу. Павлов напомиње Зупчеве узоре, с обзиром на чињеницу да у његовом стиху налазимо и Диса, и Дединца, и Милана Ракића, а као Дучић је пун летњих мириса, „а тако свој у осами сопствене сенке”. Без обзира на то што се у неки мах чини да је претходнике уткао у своје стваралаштво намењено деци, Зубац је оригиналан јер је „прозанатио” чињеницу да „без ваљане интриге нема дечје песме” (112). Поред Зупчевог баснописа који је прави азбучник природе, Павлов не заборавља да спомене ни његову родољубиву лирику. „Зупчеве песме о Титу као сегмент родољубиве лирике писане су готово репортерски са рапортом не баш углађених рима, делују као блиц белешке дневне пригоде празничног тонуца уз упитне (на)знаке [...]” (116). Ипак, Зубац је вечни трагач за дечјом душом, а „песма не двори песника, али јесте његова жива сенка” (119).

Један „свилени играч”, клоун који не засмејава, али који је ведар, ступа на сцену – Мирослав Настасијевић. „Музицирају ’Бубе у глави’ Мирослава Настасијевића, праве русвај из ината, урнебесни марш у кринолини трешти, ту и тамо нотно бушка. Риме причају приче стихом, стих се врти у круг као ошамућени гусан. Те музикалне и разигране бубице су пипање пулса у стилу:

шта би могла кад би хтела дечја песма?!” (121–122). Мирослав Настасијевић је песник који наук црпи из народа ка народу, па му је стих близак народној песни. Ништа не да да се ода случају, а у исто време и прича и гата. Труди се да изненади и да разобличи мудролије, злобе и зависти одраслих. Има способност да кад пева догођено оно промаља у садашњости, у дневној форми, не бирајући место. Настасијевић живи детињство као личну бајку „суочену са стварном раном у комичној пози” (167). У романописању се држи хипотезе да свака реч садржи и нуди бар хиљаду авантура, а његов дух је подједнако пријемчив и позоришту, и телевизијској серији, и драми, али и филмској траци. Блиске су му бајке и легенде, али их посматра из посебног, другачијег угла: угла стварног живота. „Дакле, Настасијевићеве књиге се могу гледати у игри, читати и слушати. Међу глумцима се осећају лагодно, имају језик обојене маште, маску за карневал и душу која пулсира” (173).

Сада ево једног Гуливера, како без њега на дугом Павловљевом путовању кроз поетику војвођанског приповедања за децу. Хуморни и сатирични Гуливер био је Анђелко Ердџанин. Пре прве књиге, опробао се у *Веселој свесци*, *Змају*, *Малим новинама* и *Језу*, као и у емисијама за децу Радио Београда и Радио Новог Сада. Није песник цмиздравац, већ прави смешко, од његовог смеха све се ори и тресе. Књигу сматра празником и трезором знања, а свака њена „исписана страница је трагалац свенаших судбина” (180). Ако читаоце стваралаштво овог писца заголица, смех је загарантован, реч је као мед, за слadak дан пре ноћи лаке. Његову вредност као писца за децу потврђује чињеница да је део двадесетак антологија дечје књижевности, што је само оснажило Павловљево настојање да буде део његове монографије.

Своје место међу *Мајсторима љавих виолина* нашла је и једна ауторка. Позната као прозни писац, блажена међу колегама, Оливера Шијачки са осмехом ствара књижевно ткање. Питким, једноставним реченицама, протканим хумором, посредством анегдота описује школски живот. „Свако ко отвори исписану шкољку, извађену из маштовитог мора Оливере Шијачки, засигурно ће пронаћи и бисер себи за лаку ноћ или ти сунчани дан у сатници живота, као важан драгуљ детињства који никада не бледи” (202). Дескрипција њене прозе је функционална, ликови имају свој карактер, а дијалози су заводљиви. Бачке догодовштине даје са хумано-сазнајним предзнаком. И о њој је Душко Радовић, добар познавалац магије слова и речи, знао да каже: „Уме Оливера да заошија”. Управо ова чињеница сугерише да је реч о ауторки вредној читалачке пажње, која на занимљив начин најмлађима представља школу, догодовштине у њој и образовна средства која добијају нове, измаштане функције.

Наредног аутора специфичним чини то што му је исказ на моменте благ, са умирујућим тоном, а на моменте пак бритак и плаховито узрујан. И баш такви приповедни манири срили су се у стваралаштву Душка Трифуновића. Павлов га назива „Сократом српске поезије” и сматра једним од најори-

гиналнијих и најсамосвојнијих имена наше савремене поезије. Његови свет и језик су нам толико блиски, савршено их препознајемо и постају нам драги. И елегичар, и критичар, и мргуд над насилним хаваријама, песник је који поставља питања, како себи и свом добу, тако и боговима и људима. Његово стваралаштво није попут плишане играчке за лаку ноћ, али је илустративан лексикон за радозналу децу и младеж.

„Атлас новосадских певанија” није могао да прође без Мирослава Антића. У његовом певању Павлов препознаје три упоришне тачке: дечји цртеж, менаџерију и плави месец са морнарским пустоловинама. Антићева поетика заснована је на разоткривању емотивних стања у животу и свим животним појавама. Књига уме и да управља, и да горди, и да унизи и да призове хаос онда када је злонамерна и лажљива. Иако су му речи шарене, његова лирска обичност је видљива као плакат. Једном је записао: „Љубавне песме за децу настале су из једне моје превелике бригае. Стално ме је мучило како то може: бити у исто време дорастао и недорастао. Мислим да ни ваши родитељи нису начисто с тим” (233). Реч му је увек била средство против заблуда и лукавости. Често му се читаоци обрачунавају са самима собом. „Умео је Антић да бекрија своје осаме, али и да зумира јесен у позлати узрелих дуња разасутих по шифоњерима паорских кућа, и умео је да се свему безазлено чуди у препознавању самога себе, чинио је све то као да живи једини пут и никада више” (251).

Новосадски поетско-прозни атлас Павлов закључује на необичан начин. Другачије од осталих писаца и песника, представио је Попа (Душана) Ђурђева. Наиме, говор о његовом стваралаштву прате илустрације из *Слик ковнице (Албума айокрифтне хрестоматије)*. Орахова љуска јесте сигурна лука Ђурђеве флоте. „Слик ковница је у целини узев ребусни памфлет. Сликовно строг, циљно прецизан, прагматично луцидан, густ до сажете нетренке која се изнова отвара и духовно раствара, али се не одлаже. Породично инвентиван, бедекер за сфере и хемисфере где се и немогуће претвара у могуће. Нема точку песме идеала без ципела Змајевих педала” (261). Поп Д. Ђурђев има око за детаље, и шлагворт и за оне који иначе нису голицљиви, и добар слух. Његова поетика не опонаша анимални свет, али је блиска Орвелу. Веома интуитиван, са брзим асоцијацијама, спреман је да се попут камелеона мења и прилагођава ситуацијама. Расположење и амбијент прилагођава читаоцима, што Павлов сматра ретким списатељским мајсторством.

Књига се окончава освртом Часлава Ђорђевића на Павловљево писање „без околишења и фразеолошких измаглица”. Ђорђевић није пропустио да истакне да су *Мајстори њлавих виолина* вредно есејистичко дело које новосадске писце за децу држи на окупу и не дозвољава да се отргну заборава. Писана са пуно знања и ентузијазма, књига *Мајстори њлавих виолина* битна је за културну историју Новог Сада, Војводине, али и читаве Србије.

Кратак аутопоетички текст на самом крају приказује дуготрајан процес који је пратио настанак ове књиге. Скромно истичући значај и пуштајући друге да о њој суде, Павлов истиче да га је часопис *Дејинство*, тј. описи књижевних стваралаца у њему подстакло да напише ово вредно књижевно-поетичко дело. Аутор није пропустио ни да наведе све оне који су му пружили несебичну подршку на дугом и исцрпном путу, што га стручно, научно, али пре свега емотивно, пријатељски везује за оне о којима је писао. Ипак, на самом крају свог излагања, аутор се ограђује речима: „Наведени писци у овој књизи нису и једини књижевни мускетари Новог Сада”.

Није без разлога Павлов дао наслов *Мајстори њлавих виолина*. Мајсторије сваког од дечјих књижевних стваралаца који су животом, делом или радом везани за Нови Сад, сагледао је из угла познаваоца књижевности за децу, али и из угла колеге и пријатеља. Из свакога је извукао најбоље – представљајући поетичке одлике, најзначајнија дела и реакције рецепијената. Да се Павлов није одважио да напише ову књигу, остали бисмо ускраћени за вредно књижевно-научно дело. Вешт у истицању поетских и тематских одлика, утисака о прочитаним делима, као прави ерудита, приказује песнике и писце вредне читалачке, али и научне пажње. Остаје нам само да *Мајсторе њлавих виолина* изнова читамо, уживајући у поетској и тематској разноврсности, дечјим маштаријама, фантазији, моћима речи, и да се надамо да ће писаније о „новосадским књижевним мускетарима” бити настављено.